

راه های ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان

هاینه مرادی^۱

چکیده

گذشت و فداکاری از فضیلت های اخلاقی است. در تمامی ادیان بر گذشت و فداکاری تاکید شده است. در دین مبین اسلام نیز بر تقویت فضیلت اخلاقی به دلیل تاثیرات دنیوی و اخروی آن سفارش شده است. تقویت گذشت و فداکاری باید از زمانی کودکی شکل گیرد لذا والدین باید تمام اهتمام خود را برای نهاده کردن گذشت و فداکاری در فرزندان به کار گیرند. از این رو، بررسی راهکار های ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان ضرورت می یابد. بنابراین ضرورت ایجاد کرده است تا با جمع آوری کتابخانه ای اطلاعات و پردازش توصیفی آن به راه های ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان پرداخته شود و یافته های پژوهش در دو بخش راه های بینشی گذشت و فداکاری در فرزندان از جمله ارائه الگو فداکاری و گذشت به فرزندان، بیان آثار دنیوی و اخروی گذشت و فداکاری و شناساندن ماهیت گذشت و فداکاری به فرزندان و راه های کنشی ایجاد گذشت و فداکاری همچون گذشت و فداکاری توسط والدین، تشویق فرزندان به گذشت و فرصت گذشت و فداکاری را فراهم نمودن مورد بررسی قرار گرفته است.

کلید واژه ها: گذشت، فداکاری، ایثار

^۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه امام خامنه ای کرمانشاه

مقدمه

فداکاری، گذشت و دیگران را بر خود مقدم داشتن، در روایات اسلامی امری پسندیده شمرده شده است و نیکوترین احسان و بالاترین مراتب ایمان است. فداکاری و گذشت سبب بزرگی روح و روان انسان می گردد و در سایه این فضیلت اخلاقی میتوان رشد نمود. تقویت روحیه فداکاری و گذشت باید از دوران کودکی در فرزندان نهادینه شود و شکل گیرد اما بسیاری از والدین با اینکه به اهمیت این فضیلت اخلاقی در زندگی فرزندان آگاه اند اما از چگونگی نهادینه کردن آن اطلاع ندارند و گاه برای یافتن روش ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان از اصول و قواعد نادرست پیروی می کنند لذا بررسی راه های ایجاد گذشت و فداکاری در فرزند لازم و ضروری است و نبود پژوهشی جامع در این مورد بر اهمیت موضوع می افزاید اگرچه آثار مشابهی در این زمینه وجود دارد که می تواند مبنای تحقیق قرار گیرد از جمله

۱- عباسعلی خانزاده و همکارانش مقاله ای با عنوان بررسی راهکارهای حفظ، تقویت و نهادینه کردن روحیه ایثارگری در فصلنامه روانشناسی نظامی در سال ۱۳۹۲ به چاپ رسانده اند. در این مقاله به روش میدانی به بررسی روحیه ایثارگری در افراد محدود پرداخته شده است. در حالی که در مقاله حاضر به روش فیش برداری و جمع آوری کتابخانه ای اطلاعات به بررسی راه های ایجاد گذشت در فرزندان پرداخته شده است.

۲- باقر غباری بناب مقاله ای با عنوان رابطه عفو و گذشت با میزان اضطراب در والدین کودکان استثنایی و عادی در مجله روش شناسی علوم انسانی در سال ۱۳۸۱ منتشر کرده اند. در این مقاله همانطور که از عنوانش هویداست به بررسی رابطه عفو و گذشت با میزان اضطراب پرداخته شده است. وجه تمایز با مقاله حاضر در بررسی راه های ایجاد عفو و گذشت در فرزندان پرداخته شده است.

همانطور که ملاحظه شد در هیچ یک از آثار فوق الذکر و سایر آثار موجود به بررسی راه های ایجاد گذشت و عفو در فرزندان پرداخته نشده است لذا در این پژوهش با جمع آوری کتابخانه ای اطلاعات و پردازش توصیفی تحلیلی آن به بررسی راه های ایجاد گذشت و عفو در فرزندان در سه بخش راهکارهای اعتقادی و اخلاقی و رفتاری مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. مفهوم شناسی

واژه های فداکاری و گذشت در لغت و اصطلاح تعاریفی دارند که به شرح زیر می باشند:

۱_۱. فداکاری

فداکاری تعاریفش در لغت و اصطلاح به شرح زیر است:

فداکاری در لغت: فداکاری در لغت به معنی برگزیدن، عطا کردن^۱ سود دیگران را بر منفعت خویش مقدم داشتن و منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم شمردن^۲ می باشد.

فداکاری در اصطلاح: فداکاری در معنی اصطلاحی نیز بدان معنی است، که آدمی از روی قصد و نیت خیر، دیگران را بر خود ترجیح دهد و ایشان را بر خویشتن برگزیند.^۳

۱_۲. گذشت

گذشت تعاریفش در لغت و اصطلاح به شرح زیر است:

گذشت در لغت: در لغت به معنای اغماض، بخشایش، بخشودن، چشم پوشی، درگذشتن و... آمده است. راغب در مفردات گفته است به معنای قصد گرفتن چیزی^۴ است.

گذشت در اصطلاح: گذشت صفتی است که یکی از اسمای الهی است و یک فضیلت الهی است که انسان می تواند همچون پروردگار اهل گذشت باشد.^۵

۱. معین، فرهنگنامه، ج ۷، ص ۱۲۳۴.

۲. عمید، فرهنگنامه، ج ۹، ص ۲۳۴۵.

۳. اصغری، عوامل فداکاری، ص ۲۳.

۴. دهخدا، لغت نامه، ج ۸، ص ۳۴۵.

۵. راغب اصفهانی، مفردات، ص ۷۸۹.

۶. محرابی نیا، نقش اغماض در زندگی، ص ۷۸.

۲) راهکارهای بینشی ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان

مهمترین راهکارهای بینشی ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان عبارتند از:

۱_۲. ارائه الگو به فرزندان

یکی از مهمترین راهکارهای بینشی ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان، ارائه الگو به فرزندان است.

در هر دوره ای برخی انسانها با انجام کارهای خوب و گذشت و فداکاری ای که در زندگیشان انجام می دادند، می توانند بهترین الگو برای همه ی انسانها در همه ی دوره ها باشند که از جمله بهترین الگوها برای انسانها پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) و اهل البیت ایشان است.

فرزندان در بازی با دوستانشان گاهی مشاجره و دعوا می کنند و یا حتی ممکن است تا مدتی با دوستان صمیمیشان قهر کنند و یا حتی از این که دوستانشان با اسباب بازی هایشان بازی کنند، خودداری کنند که والدین می توانند در قالب داستان و حتی شعر از گذشت و مهربانی و حتی ایثار اهل البیت در زندگیشان را برای فرزندان بیان کنند؛ تا به این ترتیب کودکانشان را اهل گذشت و فداکاری پرورش دهند.

خداوند در قرآن می فرماید: «وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا ۚ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۗ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ»^۱ و انتقام بدی (مردم) به مانند آن بد رواست (نه بیشتر) و باز اگر کسی عفو کرده و (بین خود و خصم خود را به عفو) اصلاح نمود اجر او بر خداست، که خدا ستمکاران را هیچ دوست نمی دارد».

انتقام عادلانه در مقابل خشونت جایز است. عفو و اصلاح از کسی که قدرت انتقام دارد، پاداش بزرگی در پی خواهد داشت.^۲

^۱ . طاهری، بازی با کودکان، ص ۹۸.

^۲ . شوری: ۴۰.

^۳ . قرائتی، تفسیر نور، ج ۸، ص ۴۱۸.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرمایند: «مَنْ يَغْفُ اللَّهُ غَنَهُ» هر کس عفو و گذشت داشته باشد خدا نیز از او گذشت خواهد نمود».

با توجه به مطالب مذکور انسانهای خوب اهل فداکاری و گذشت بودند و حتی تا جایی که توانایی داشتند از گذشتن نسبت به خطاهای دیگران و حتی کمک به دیگران دریغ نمی کردند که والدین می توانند با بیان گذشت و فداکاری این انسانها، گذشت و فداکاری را برای فرزندان شان بیان کنند.

والدین حتی در هنگام بازی با فرزندان شان می توانند گذشت و فداکاری را بیان کنند. مثلاً مادر به عنوان دوست فرزندش به او می گوید: مریم امروز ساندویچم را از خانه یادم رفته است، بیاورم، آیا از ساندویچت به من کمی می دهی. مادر می تواند به فرزندش بیاموزد که کسانی همچون اهل البیت با این که روزی گرسنه بودند ولی نان خود را به فقیر بخشیدند به این ترتیب در صورتی که دوستش ساندویچش را فراموش کرده بود، می تواند ساندویچش را با او نصف کند^۲ که به این ترتیب با الگو قرار دادن اهل البیت حتی در قالب بازی گذشت و فداکاری را به فرزندش آموزش دهد.

بنابراین می توان گذشت و فداکاری را حتی در قالب بازی کودکان به فرزندان آموزش داد و بهترین کسانی همچون اهل البیت را به عنوان الگو به آنها معرفی کرد تا بتوانند گذشت و فداکاری را در زندگیشان بیاموزند.

۲_۲. بیان آثار دنیوی و اخروی گذشت و فداکاری به فرزندان

یکی از مهمترین راهکارهای بینشی ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان، بیان آثار دنیوی و اخروی گذشت و فداکاری به فرزندان است.

تمام اعمال و رفتاری که آدمی چه اعمال پسندیده و ناپسند را در این دنیا انجام می دهد، بعد از مرگ بازتاب این اعمال را در جهان آخرت مشاهده می کند. کسی که اهل گذشت و فداکاری هم در دنیا سربلند است و هم در آخرت پاداش ویژه ای از خداوند دریافت می کند

^۱ . قضاعی، شهاب الاخبار، ص ۱۴۳.

^۲ . ظفری، چگونه فداکار باشیم؟، ص ۵۷.

و مهربانی، آنها را تشویق به گذشت و فداکاری کنند^۱ و به این ترتیب با دوستان و خواهر و برادرانشان مهربان باشند و هرگز کینه کسی را در دل نگیرند.

بنابراین می توان گذشت و عفو را به فرزندان آموخت و آنها را به این کار تشویق کرد تا در آینده بتوانند از اشتباهات اعضای خانواده یشان بگذرند.

۳-۳. فرصت گذشت و فداکاری را فراهم نمودن برای فرزندان

یکی از مهمترین راهکارهای کنشی ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان، فرصت گذشت و فداکاری را برای فرزندان فراهم کرد.

یکی از بهترین صفات اهل ایمان، صفت گذشت و فداکاری است. اهل ایمان در زندگیشان گذشت دارند و اگر کسی نسبت به آنها ظلمی کند، با سعه ی صدر و توکل بر خدا، از خطای طرف مقابل می گذرند. پدر و مادر باید تلاش کنند تا فرصت گذشت و فداکاری را برای فرزندان فراهم کنند تا این کودکان بیاموزند که می توان به جای کینه از اشتباهات دیگران گذشت کرد.

خداوند در قرآن می فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ»^۲ ای اهل ایمان، زنان و فرزندان شما هم برخی (که شما را از طاعت و جهاد و هجرت در دین باز دارند) دشمن شما هستند، از آنان حذر کنید، و اگر (از عقاب آنها پس از توبه آنان) عفو و آمرزش و چشم پوشی کنید خدا هم (در حق همه شما) بسیار آمرزنده و مهربان است».

هر فردی در زندگیش باید رابطه عفو و گذشت و بخشش را مراعات کند و در مسیر خطا پوشی، تا آخرین مرحله پیش رود؛ ببخشید، سرزنش نکند و به یاد خودش هم نیاورد.^۳

۱. سهیلی فر، عفو را بیا موزیم، ص ۶۷.

۲. تغابن: ۱۴.

۳. قرائتی، تفسیر نور، ج ۱۰، ص ۸۷.

امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «خَيْرُ النَّاسِ مَنْ كَانَ فِي عُسْرِهِ مُؤَثِّرًا صَبُورًا: بهترین مردم ، کسی است که در تنگ دستی اش ایثارگر و شکیباف باشد».

امام حسین (علیه السلام) می فرمایند: «إِنَّ أَعْفَى النَّاسِ مَنْ عَفَى عَنْ قُدْرَةٍ: باگذشت‌ترین مردم آن کسی است که با تکیه بر مسند قدرت، عفو و اغماض داشته باشد».

با توجه به مطالب مذکور فردی که اهل گذشت است چه در منصب قدرت باشد یا نباشد، چه فقیر باشد یا نباشد در صورتی که دیگران اشتباه کنند از اشتباهات آنها می گذرد و والدین هم در عوض این که در صورت اشتباهات کودکان آنها را تنبیه کنند یا حتی کتک بزنند با مهربانی از اشتباهات فرزندانشان گذشت کنند و به این ترتیب به فرزندانشان جبران اشتباهات را بدهند تا بتوانند اشتباهاتشان را جبران کنند.

در طول تاریخ برخی فرماندهای با وجود قدرت، نسبت به اشتباهات دیگران گذشت و فداکاری نداشتند و افراد را به بدترین شکل تنبیه و مجازات می کردند. بسیاری از والدین هم به جای راه میانه، تنبیه سخت تری را بر فرزندانشان اعمال می کنند، که فقط نفرت و کینه در دل فرزندان نسبت به والدینشان کاشته می شود. والدینی که اهل گذشت و فداکاری هستند، هرگز با تنبه یا اشتباهات فرزندانشان برخورد نمی کنند، بلکه با مهربانی و فداکارز با کودکانشان صحبت می کنند^۱ تا فرزندانشان به اشتباهاتشان پی ببرند و در صدد جبران آن بر آیند و به این ترتیب والدین فرصت گذشت و فداکاری را برای فرزندانشان فراهم می کنند. بنابراین والدین می توانند با گذشت و فداکاری نسبت به فرزندانشان، این صفت نیکو را در آنها تقویت کنند.

^۱. لیثی واسطی، عیون الحکم و المواعظ، ص ۲۳۸، ج ۴۵۳۷.

^۲. مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۱۲۱.

^۳. یوسفی، فداکاری را دوست دارم، ص ۱۴۵.

نتیجه

در این پژوهش به راه‌های ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان پرداخته شد. نهادهای گذشت و فداکاری در فرزندان از اهمیت بالایی برخوردار است. لذا باید به راه‌های ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان پرداخته شود تا بتوان در بزرگسالی روحیه گذشت و فداکاری می‌شود در فرزندان مشاهده نمود لذا در این پژوهش به راه‌های گذشت و فداکاری در فرزندان پرداخته شد و نتایج حاصل شد که به شرح زیر است از راه‌های بینشی ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان ارائه الگو به فرزندان می‌باشد یعنی کسانی که اهل گذشت و فداکاری بوده‌اند را به فرزندان معرفی کنیم. مهمترین الگوی گذشت و فداکاری اهل بیت علیه السلام می‌باشند که در زندگی بسیار اهل گذشت و فداکاری بودند که با مطالعه سیره و روش آنها می‌توان مصادیق رفتاری گذشت و فداکاری را به دست آورد

دومین راهکار بینشی گذشت و فداکاری در فرزندان **بیان** آثار دنیوی و اخروی گذشت و فداکاری می‌باشد گذشت و فداکاری دارای آثار فراوانی در زندگی افراد است با بیان آثار گذشت فداکاری می‌توان فرزندان را به گذشت و فداکاری تشویق نمود.

سومین راهکار بینشی ایجاد گذشت و فداکاری در فرزندان شناساندن ماهیت گذشت و فداکاری به فرزند می‌باشد.

در پژوهش علاوه بر راهکارهای بینشی ایجاد گذشت و فداکاری به راهکارهای کنشی گذشت و فداکاری نیز پرداخته شد از جمله راهکارهای کنشی گذشت و فداکاری اهل گذشت و فداکاری بودن والدین و تشویق فرزندان به ایثار و گذشت و فراهم نمودن فرصت ایثار برای فرزندان است.

منابع و مأخذ

✽قرآن

منابع فارسی

۱. اصغری، هادی، عوامل فداکاری، تهران: بی نا، بی تا.
۲. ایثاری، سعید، یا انسان با گذشت وجود دارد؟، تهران: متخصصان، ۱۳۹۹.ش.
۳. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران: امیر کبیر، ۱۳۷۹.ش.
۴. سلیمانی، زهرا، فداکاری و گذشت از چه مقوله ای هستند؟، تهران: ندا، ۱۳۷۷.ش.
۵. سهیلی فر، منیژه، عفو را بیاموزیم، تهران: ققنوس، ۱۳۹۲.ش.
۶. طاهری، احمد، بازی با کودکان، تهران: پر، بی تا.
۷. ظفری، زهره، چگونه فداکار باشیم؟، تهران: جنگل، بی تا.
۸. عمید، حسن، فرهنگنامه، تهران: نی، ۱۳۷۸.ش.
۹. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۸۳.ش.
۱۰. محرابی نیا، اعظم، نقش اغماض در زندگی، تهران: بی نا، ۱۳۸۰.ش.
۱۱. معین، محمد، فرهنگنامه، تهران: امیر کبیر، ۱۳۸۲.ش.
۱۲. نادری، برهان، گذشت در زندگی اهل ایمان، تهران: قانون یار، ۱۳۹۶.ش.
۱۳. نیازی، حسین، چرا کودکان مشاخره می کنند؟، تهران: ندا، ۱۳۸۴.ش.
۱۴. یوسفی، حامد، فداکاری را دوست دارم، تهران: پر، بی تا.

منابع عربی

۱۵. ابن شعبه، حسن بن علی، تحف العقول، قم: ال علی، ۱۳۸۲.ش.

۱۶. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و درر الکلم، قم: دار الکتاب الإسلامی، ۱۴۱۰ ه. ق.

۱۷. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات، بیروت: دار الشامیة، ۱۴۱۲ ه. ق.

۱۸. قضاعی، محمد بن سلامه، شهاب الاخبار، قم: دار الحدیث، چاپ چهارم، ۱۳۹۲ ه. ش.

۱۹. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ه. ق.

۲۰. لیثی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، قم: دار الحدیث، ۱۳۷۶ ه. ش.

۲۱. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران: اسلامیه، ۱۳۸۶ ه. ش.